

ROČENKA
MASARYKOVY UNIVERSITY
V BRNĚ

1938/39 - 1945/46

ROČNÍK XX

V BRNĚ 1947

NAKLADEM MASARYKOVY UNIVERSITY V BRNĚ A MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ
A OSVĚTY

III.

Občané akademičtí!

Čtoucím pozdrav!

Kruté události, které dolehly v posledních týdnech na naši vlast, na náš národ, na naši republiku, zasáhly nás všechny a hluboce se dotkly našich zájmů a našich srdcí. Pokořeni, ale nepřemoženi přijímáme je s bolestí, ale také s protestem a především s pevným rozhodnutím, že chceme všichni bez rozdílu pracovati k tomu, aby v nových poměrech náš národ a stát rozkvétal a připravoval spravedlivý návrat toho, co bezprávně a násilně nám bylo odňato. Každému z nás připadá tu část úkolu, českému vzdělanci však část nejpodstatnější: nezapomínejte na to, drazí občané akademičtí!

Děkuji Vám především za důstojný klid, který jste, věrní výzvě mého předchůdce v úřadě rektorském, i za jeho nejbouřlivějších chvil zachovali a přispěli tak k dobré pověsti a důstojnosti našeho vysokého učení.

Národně politické zřetele, které budou, jak jsem pevně přesvědčen, jen na prospěch českých vysokých škol v našem státě, způsobilý, že byl, jako na ostatních universitách, také u nás posunut zápis a odloženo zahájení přednášek. Jest to zařízení jen dočasné a v nejbližší době zahájíme na Masarykově universitě plnou činnost v neztenčené míře, dobře si vědomi toho, že národní stát nikterak nemůže omezovati neb jakkoli zkracovati působení tak významného zdroje národní vzdělanosti, jako jest Masarykova universita v Brně. Slibuji Vám jménem svým, jménem akademického senátu i všech sborů profesorských, že budeme integritu našeho vysokého učení všemi silami hájiti. Nasadíme všechno, aby letošní školní rok byl plodným rokem pracovním.

Bude to však zároveň rok národního smutku, a to si uvědomuje také universita Masarykova. Proto Vás vyzývám, abyste nekonali vůbec zábav, plesů atd., a prohlašuji, že se jim letos nedostane ani záštity, ani podpory od rektora, od akademického senátu, ani od sborů profesorských. Z rozhodnutí toho neučiním výjimky. Zato chci chrániti a podporovati studentské podniky kulturní, jako přednášky a koncerty. V umění slovesném, divadelním, hudebním a výtvarném hledejte povznesení a posilu v práci, kterou jest Vám konati jako akademickým občanům v studijním zájmu vlastním a k prospěchu našeho těžce zkoušeného národa a naší milované republiky.

V Brně dne 13. října 1938.

Prof. ARNE NOVÁK,
t. č. rektor Masarykovy university.

L. S.

*Rektorát Masarykovy university
v Brně.*

IV.

V Brně dne 14. listopadu 1938.

Občané akademičtí!

V posledních dnech pokusili se neodpovědní činitelé pouliční rušiti klid a pořádek.

Žádám Vás proto, abyste se žádných demonstrací a pouličního shlukování neúčastnili, abyste se nedali vyprovokovati a ignorovali jednání neodpovědných činitelů.

Každý Váš nerozvážený čin mohl by vážně poškoditi zájmy našeho těžce zkoušeného státu a především také klidný vývoj našich českých vysokých škol.

Prosím Vás, působte též uklidňujícím vlivem na své, nyní tak předrážděné okolí, a dávejte svým důstojným chováním a naprostou ukázněností příklad všemu občanstvu.

Očekávám od Vás bezpečně, že, chápajíce vážnost národně-politické situace, zachováte slavnou tradici českého studentstva.

Doufám, že nebude potřeba, aby profesorský sbor byl snad nucen použítí proti těm, kdož by nedbali této výzvy, nejpřísnějších prostředků, které má k dispozici.

ARNE NOVÁK v. r.,

t. č. rektor Masarykovy university.

L. S.

*Rektorát Masarykovy university
v Brně.*

Poznámka: Toto provolání ke studentstvu bylo znovu učiněno dne 13. III. 1939 pod č. j. $\frac{1354}{\text{Sen } 1938,39}$, tedy těsně před okupací.

PhDr. ARNE NOVÁK,
rektor Masarykovy university 1938/39 a znovu zvolený na rok 1939/40. Zemfel 26. XI. 1939.

V.

Instalační přednáška rektorská Arne Nováka 12. ledna 1939.

Jaroslav Vrchlický

jako básnický a kritický vykladač literatury.

Radostný a nadšený úžas, s nímž před šedesáti lety přijímala česká veřejnost i kritika stálý básnický vzestup mladistvého mistra Jaroslava Vrchlického, autora *Ducha a Světa*, *Symfonií a Mythů*, provází literárního historika, začte-li se do listovních dokumentů poetových z doby předtím, do jinošských a studentských projevů z první polovice let sedmdesátých. Ve výmluvných a obširných dopisech klatovského sextána, septimána a oktávána, posílaných strýci a bratru, podávajících dojmy z četby a soudy o knihách a spisovatelích, setkáváme se s neočekávaně hotovou osobností kritickou, jakých bylo v tehdejší českém písemnictví poskrovnu. Šíře rozhledu v světové literatuře, bystrost postřehu, odvaha a správnost literárního soudu překvapují u venkovského gymnasisty. Snaha orientovati se po celé starší i moderní tvorbě evropské jest spojena s úsilím vyzouti se z jednostranného poddanství německé literatuře; při pozdějším směru a vkusu Vrchlického až zaráží pronikavé porozumění románovému realismu, zvláště ruskému a anglickému; důkazem estetické vyspělosti odrodilého žáka Aloise Vojtěcha Šmilovského jest v dopise oktávánově bratrovi důraz, s jakým ocenil Karolinu Světlou a v ní proti lidovému spisovateli Františku Pravdovi postavil tvůrčí básnířku. Mladistvý Emil Frída, který nemohl ještě znáti cizí kritické metody a individuality, charakterisuje a kritisuje po svém a nepřiklání se ani k jedné z tehdejších obou významných kritických osobností domácích, ani k Janu Nerudovi s jeho postupem, podřízeným potřebě žurnalistické a národně výchovné a obranné tendenci, ani k Josefu Durdíkovi s jeho deduktivní metodou estetického formalismu. Víme, jak si Jaroslav Vrchlický později obou těchto mužů vážil a jak oceňoval význam jejich kritické činnosti; jest hodnější podivu, že se dovedl již jako začátečník ubrániti jejich vlivu.

Literárně kritických soudů v dopisech Vrchlického z doby universitní a hofmistrovské a hlavně z obou let italských pak přibývá a jeho rozhled po světové poesii se stále rozšiřuje, ale jeden rys se stává více a více rozhodujícím: vlivem soustavné četby i studia odborné literatury, ve stycích s Arnoštem Denisem, působením pobytu italského a snad i duševním zásahem milostné přítelkyně mladého poety Žofie Podlipské jeho zájem, vkus a posléze i básnický sloh se romanisují. Překladatel V. Huga, G. Leopardiho a Danta úplně zdomácňuje na duchovní půdě francouzské a italské, roste na vzorech, do nichž se vžívá a jež překládá, osvojuje si jejich rétorický, dialektický, barvitý, ale zároveň monumentalisující sloh a láme tím dosavadní českou tradici básnickou. A protože se v této době mladistvé geniality stává representační postavou českého básnictví, strhuje básnický vývoj svého národa za sebou. Šalda nazval v Duši a díle — a jistě nikoliv neprávem — tento krok Vrchlického, a co za ním následovalo, dosud největší revolucí v českém kulturním světě, a my v přítomné době chápeme počin ten jako velký vítězný výboj našeho kulturního odněmčení, souběžného s obrannou politikou protiněmeckou. Máme snad za změněných politických poměrů odmítati a odsuzovati tento závažný a důsažný převrat zároveň duchovní i národní? Máme snad přisvědčiti těm, kdož, tvrdíce, že Čechy náležely vždy do kulturní sféry německé, dekretují, že neměly práva z ní se vymaniti, a jestliže se vymanily, že to bylo k jejich neprospěchu? Odpovídám krásnými slovy našeho ušlechtilého francouzského přítele, básníka Duhamela: Padla-li pro nás Maginottova linie, nesmíme dopustit, abychom ztratili linii Descartovu, linii Viktora Huga, která pro nás, jako pro celou Evropu, znamená úsilí o skutečnou klasičnost, to jest o míru a rovnováhu, o kritický a jasný smysl pro řád a jednotu v díle myšlenkovém a uměleckém. A dodávám se vším důrazem: svobodu naší kulturní volby nesmí nám nikdo brát, rozhodování naší duchovní orientace je právo nezcižitelné.

Na této frontě bojoval již v polovici sedmdesátých let Jaroslav Vrchlický; nejen jako básník a překladatel, nýbrž také jako literárně historický a kritický vykladač poesie převzal tu mimoděk úkol vypadlý z umdlených rukou našeho prvního srovnávacího badatele literárního V. B. Nebeského. I obě hlavní překladatelská díla mladého tlumočníka francouzského básnictví, Básni Viktora Huga a Poesie francouzské nové doby, i důležité přebásnění italského klasika pesimismu G. Leopardiho jsou doprovázena úvody nebo doslovy a poznámkami dobře informovaného tlumočníka;

o Leopardim vydává nedlouho potom J. Vrchlický svou první literárně historickou studii knižní. V těchto pracích, zařazených do proslulé knihovny Poesie světové, pokračuje Vrchlický vědomě v díle redaktora sbírky Jana Nerudy, o kterém pak vyznal s jímavou vděčností, že kdysi první boural čínskou zeď našeho života literárního. Jenom Dantovi, na jehož Božskou komedii se tehdy soustředilo Vrchlického hlavní úsilí překladatelské, nevěnoval Vrchlický literární stať, ač právě v dantovské literatuře, tak rozsáhlé, vyznal se zcela odborně; jistě tu rozhodlo to, co jest od začátku do konce příznačné pro kritickou a vykladačskou jeho činnost: vyhýbala se tomu, co jeho vlastní povaze bylo v podstatě cizí; poměr jeho k Dantovi, ač přeložil a v překladech opětovně přepracoval všechna jeho básnická díla, ač ho motivicky nesčíslněkrát uvedl do své poesie, ač se ho pokusil nejednou charakterisovat znělkovou podobiznou, ač se od něho vydatně učil formálně, zůstává mu se svou středověkostí a svým křesťanským spiritualismem zjevem vzdáleným. A vlastně nepronikl také hlouběji k Leopardimu, o němž napsal zmíněnou knížku: evoluční optimista nemohl plně rozuměti metafysickému pesimistovi a klasická plastičnost šlechtice recanatského nevyhovovala romanticky barvitému a pohyblivému kolorismu českého demokrata.

Zato se nelze dosti vynadiviti studii, kterou jednadvacetiletý student doprovodil roku 1874 svůj průkopnický překlad básní Viktora Huga; pro hluboké pochopení Hugova zjevu jí vzdává chválu i Šalda, stejně zapřísáhlý nepřítel Hugův i Vrchlického: zde Vrchlický neproniká jen k sociálnímu entusiasmu a k oslavě humanity jako k jádru osobnosti básníka, který měl v mladistvých letech naň sám vliv nejmocnější, ale zamýšlí se kriticky i nad Hugovými nedostatky. On sám sice, a nejvíce v cyklické řadě stať v Studích a podobiznách, chápal později Huga šíře a hlouběji, nikoli však kritičtěji, ale ani Neruda v nekrologu Hugově r. 1885 nedovedl se svými jednapadesáti lety charakterisovati Huga světleji než učinil jednadvacetiletý Vrchlický. A podobné jsou všechny glosy a poznámky, jimiž doplnil pak svou velkou anthologii Poesie francouzské nové doby, sahající od Cheniéra a Banvilla dále až ke Coppéovi a Cat. Mendésovi, tedy od francouzského preromantismu až po školu Parnassu.

Od té doby již neustávají Vrchlického studie o francouzských básnících, až r. 1887 houstnou v celou knížku Básnické profily francouzské, zařazenou s věnováním Nerudovi do Kabinetní knihovny. Dovolte mně, abych vzpomněl tohoto drobného sva-

zečku se zvláštní osobní vděčností za nezapomenutelné chvíle, které nad ním třináctiletý a čtrnáctiletý hoch prožil. Neznal jsem ještě tehdy francouzsky, ale jaké světy poesie se otvíraly před mýma očima, kolik drahých jmen mně od té doby utkvělo v mysli, jak jsem se podívoval daru názorné charakteristiky a essayistické virtuosity! Musím dnes po letech říci, že málokterá kniha pomáhala určovati mé budoucí životní povolání jako tyto drobné studie a mistrovské podobizny. Na rozdíl od Anthologie z r. 1877 sleduje tu Vrchlický vývojovou dráhu francouzské lyriky mnohem dále — a vedle básníků symbolistů, Verlainea a Mallarméa, v nichž přes některé výhrady, stejně jako v Baudelairovi správně odhadl velké budoucí inspirátory, oceňuje některé novotáře, o jejichž skutečném významu se mýlil, Richepina a Rollinata; pro básníka reflexe, jakým byl hlavně v osmdesátých letech, jest příznačno, jak vysoko cení myšlenkové poety, paní Ackermannovou, Cazalise neb Sullyho Prudhommea, a pozornost, jakou věnuje autorům, stojícím na rozhraní lyriky a kritiky, poesie a filosofie, Bourgetovi neb Anatolu Franceovi, prozrazuje mnoho z jeho vlastního duchovního ústrojí.

Všude kreslí Vrchlický jen osamocené podobizny, nezapínaje osobností do dějinného řetězce vývojového a nedbaje naprosto ani o filiaci idejí, literárních tvarů, motivů a směrů, takže se jeho výhradní pozornost upíná k básnické individualitě; jeho jedinečným darem, podmíněným širokou vnímavostí, bylo, že vedle sebe a za sebou dovedl chápati a vykládati osobnosti co nejrozdílnější; byl proto viněn z kritického eklekticismu, ano z tékavého diletantismu. Ráz poesie jednotlivých básníků vykládá často z osudů životních; velký zájem věnuje slovesné formě, jejímž sám jest jemným znalcem; celkem však vypráví o svých subjektivních dojmech z básnických knih, snaže se místy pronášeti soudy, plynoucí z jakéhosi estetického dogmatismu, kolísajícího mezi klasičností a romantikou a odvráceného odmítavě od realismu. Nepřekonal tedy úplně kritiky esteticko-dogmatické, u nás výrazně zastoupené Durdíkem, a jakožto žák literárních kritiků francouzských utkvěl na rozcestí: přijal ledacos od kritiky životopisné, jejímž mistru Sainte Beuveovi se upřímně podívoval, ale nezůstal nedotčen ani kritickým impresionismem A. France a Jul. Lemaitra, o nichž mluvil s nadšením. Naproti tomu tak zvaná kritika vědeckého rázu sociologického, založená Tainem, k jehož upřímným ctitelům Vrchlický náležel, ležela úplně stranou jeho povahy; jenom výjimečně pracoval metodou genetického literárního dějepisu, a to celkem primitivní. To platí nejen o Bás-

nických profilech francouzských, ale i o obou svazcích Studií a podobizen, do jejichž druhého svazku zařadil památnou sebe-obrannou stat Diletantismus v nové literatuře, i o Devíti kapitolách o novějším románě francouzském, kde od Stendhala přes naturalisty postoupil až k Franceově románové archeologii, exotismu Pierra Lotiho a k Rodově a Bourgetově etické duševědě, řídě se zásadou: „Četl jsem všecko, o čem zde mluvím, málokde se opírám o posudek cizí. Píši jen o tom, s čím mohu sympatisovati. Co je mi cizí, čemu nerozumím a tudíž si o tom úsudku nedovoluji, klidně pomímám.“ Leckde, na příklad v knize spíše feuilletonistické než essayistické O knihách a lidech, zvrhá se metoda životopisná spíše již v postup anekdotický.

Avšak daleko nejkrásnější z literárních statí Vrchlického jsou ty, kde o básníku mluví básník, kde se místo metody a systému vciťuje umělecký duch mocí intuice a vnitřního spříznění do duše sourodé, která se v posvěcené a úrodné chvíli dotkla jeho ukrytých strun — dovoďte, abych řekl, že tyto básnické charakteristiky jsou váženy z knižního prožitku, který není slabší než prožitek reální, a že zde čtenářská inspirace pracuje obdobnými prostředky jako inspirace básnická. Pak se stává najednou, že Vrchlický mezi literárními statí vkládá veršovanou podobiznu básnickou, nejčastěji ve formě sonetu, vypracovanou s podivuhodným uměním zkratky, koncise, metafory, lyrické analogie. V celou malou galerii portrétů básníků ze všech literatur evropských, antických, středověkých i moderních narostly takové znělky, zahájené cyklem Masek a profilů, v Dojmech a rozmarech a pokračují v Sonetech samotáře, Nových sonetech samotáře i Posledních sonetech samotáře. Vžívá se láskyplně a oddaně, se sympatií a bez úmyslu kritisovati do osobnosti a tvorby básnickovy a nacházejí zpravidla s jemným smyslem vnitřní souvislost mezi životem a dílem umělcovým, charakterisuje buď popisem neb symbolem a dopíná se skutečného mistrovství tam, kde po stopách Gautierových a Baudelairových vyčerpává básnický zjev metaforou a obraznou parafrází. Místo výčtu znaků reálních z básnických děl a osudů nastoluje tu výčet znaků ilusivních a fiktivních a básní v obrazném světě svého mistra. To neplatí pouze o znělkových Maskách a profilech v knihách Vrchlického sonetů, ale i o jeho jiných, namnoze přšležitostných charakteristikách básníků domácích i cizích, jež Vrchlický nejen pronikavě znal, ale také osudově prožil. Je to nádherně rozkvetlá a zlatým ovocem obsypaná větev jeho učené poesie, která nemá v světové literatuře mnoho analogií. Jsem opravdu na rozpacích, neměl-li bych Vrchlického

jako básnického vykladače literatury postavit nad vykladače kritického. Ale není mezi nimi rozpor: jeden podporoval druhého, jeden bez druhého jest nemyslitelný.

Počátkem let devadesátých obrací se kritický zájem Jaroslava Vrchlického od soustavné propagace literatur románských k básnictví domácímu, zvláště staršímu, jak ukazují dva svazky Studií a podobizen, kam mimo stati časopisecké a doprovody vlastních prací překladatelských přešly také již ukázky akademické činnosti profesora srovnávací literatury evropské na Karlově universitě. Vrchlický reaguje v těchto člancích jak na kritický směr mladší školy se Schauerem a Šaldou v čele, tak na literární historický postup dějepisců písemnictví masarykovského školení za vůdcovství Jaroslava Vlčka. Kritika let devadesátých zabývala se výhradně produkcí současnou, přehodnocujíc ji esteticky, a zanedbávala starší tradici slovesnou, kdežto literární dějepisci studovali právě tuto tradici, hlavně obrozeneckou, ale výhradně s hlediska ideového a v genetické souvislosti s evropským, zvláště německým vývojem. Vrchlický kladl důraz na tradici, avšak osvětloval a hodnotil ji především esteticky, nezapomínaje ani na stránku formální a snaže se osobitost básnických zjevů postaviti proti jejich souvislosti a závislosti na vývoji ostatním. Tím jsou jeho studie o Kollárovi a Šafaříkovi básníkovi, o Čelakovském a o Erbenově Kytici, o Nebeském a o Nerudovi nejen dobově památné, ale trvale cenné, a třebaže některým z nich, na příklad o Kollárovi a o Svatopluku Čechovi, psychologicky a esteticky nedala budoucnost úplně za pravdu, předešly jiné naopak další vývoj. Vrchlického hodnocení básnického významu Nerudova od podivuhodně správného srovnání s Někrasovem do kritické rezervy k přeceňovaným Písním kosmickým zachovává si po všech změnách vkusu a názoru svou platnost. Od Vrchlického rozboru formy Kollárový a Erbenovy vede přímá cesta k Fischerově psychologii básnického tvaru, pro niž autor razil šťastný výraz Duše a slovo, a v úvodních odstavcích o Kollárově díle básnickém jest in nuce napověděno pojetí obrozeneckého klasicismu, k jakému došlo se v českém literárním dějepise o čtyřicet let později. Jsem hrd, že mně bylo přáno navázati přímo na podnět velkého znalce světového básnictví a vřaditi mezi osvícenství a romantiku periodisačně období klasicistické.

Soustavný literární učenec, který se v těchto statích ujímá vždy rozhodněji slova, nepohybuje se však s touž jistotou jako intuitivní vykladač a básnický proživatel slovesného umění, a proto poslední dva svazky Vrchlického Rozprav literárních s monogra-

fickými články o Parinim, Vignym a Carduccim, které nedlouho po své padesátce věnoval mistr českého básnictví mistru českého jazykozpytu Janu Gebauerovi, nemohou se svěřestí měřiti s publikacemi předchozími. Občas ovšem šlehne plamen skutečné geniality v kritických nebo historických projevech jedinečného znalce, když milovými kroky kráčí po vrcholech světového písemnictví, mluvě o jeho básnických představitelích ne jako epigon, nýbrž jako sourodý duch. Miloval-li jsem jako chlapec především Básnické profily francouzské, musím se jako muž vraceti stále znovu k Vrchlického úvodu k Cervantesovu Donu Quijotovi, kde jedinečný znalec nejen slovesného umění, ale zároveň lidského srdce a osudu promlouvá jako moc maje.

V dobách osobně nespravedlivého, třebaže vývojově nutného kritického boje proti Vrchlickému, byly proneseny závažné výtky také proti jeho literárním studiím a podobiznám. Byl jim vyčítán nedostatek pevného stanoviska názorového a hodnotícího a jako eklekticismus a diletantismus odsuzováno to, o čem on řekl sám, že „jest těžko stavěti se dnes, kdy tolik dojmů a proudů cizích na nás odevšad dotírá, na cimbuří jediného dogmatu, jediné teorie.“ Bylo namítáno, že Vrchlický ani v tomto eklekticismu není důsledný, nýbrž že svou chápavost a nepředsudnost občas zeslabuje dogmatickými stanovisky estetickými. V jeho studiích, a to i v nejvýznačnějších, pohřešován jak zřetel k ideové náplni děl, tak ke genetické a vývojové souvislosti. Dozajista tyto stati, namnoze improvizované a skoro nikde nespáté ve vyšší celky, nemluví ani o estetickém mysliteli, ani o duchu filosofickém, ani o historicky prohloubeném odborníku.

Ale zato i z nich se hlásí pravá podstata Jaroslava Vrchlického: velké básnické srdce české, které vyjadřuje vznešenou touhu svého kulturně opožděného národa věleniti se do evropské vzdělanosti, účastniti se všelidského díla světové poesie, orientovati se v básnickém odkazu minulosti i v uměleckém vývoji přítomném. K tomu si Jaroslav Vrchlický přinášel jedinečné podmínky: rozsáhlou literární kulturu, stále svěží vnímavost a chápavost, mladistvou a nestárnoucí lásku k poesii a především onu všeobsáhlou, bezpředsudnou, ryzí lidskost, o níž platí antické: Homo sum, nil humani alienum a me esse puto.

Tak jsem právě před čtyřiceti lety poslouchal v starém Klementině odpolední a navečerní přednášky profesora Emila Frída o básnictví francouzském, italském a anglickém v té zvláštní směsici učence a poety, která mně zůstane nezapomenutelnou a za jejíž poznání zůstanu vždycky osudu vděčen.

V týchž síních koleje, kdysi jezuitské, dělil se tehdy o naši pozornost a naši lásku zcela jiný vykladač literatury, Vrchlického protivník, profesor filosofie Tomáš G. Masaryk, jehož jméno naše universita nese. I on měl rys geniality, ačkoli nebyl vlastně duchem tvůrčím, nýbrž spíše kritickým kvasem naší vzdělanosti národní. Díla básníků nepoutala ho jako výtvořiny umělecké a jeho literární vkus byl nejednou pochybný. Ale učil nás se svým apoštolským zanícením něčemu, co nebylo Vrchlickému dáno: chápati myšlenkovou, zvláště náboženskou a mravní náplň slovesnosti a užívati knih jako nástrojů k etickému zdokonalování, jako stimulu sociálního svědomí. Také on, ctitel Anglie a Ruska, naše obzory odněmčoval stejně jako Vrchlický, propagátor románského světa, také on nás vychovával k evropanství, také on ve vývoji humanity ukazoval žádoucí cestu synovství Božího. Chtěl býti protivahou Vrchlického, ale byl mimoděk jeho doplňkem. Jenom nedvěčný žák by mohl zapomenout na vliv takového učitele.

Student, který hledá poučení a vzdělání jenom v posluchárnách své university, sotva dospěje duchovní samostatnosti; i my, kdož jsme na rozhraní obou století studovali v Praze literární dějiny, chodili jsme vydatně za školu. Vedle Vrchlického a Masaryka lákal nás „ptáčníka vábným svodem“ k sobě muž, který tehdy stál zcela mimo universitu a nerozpakoval se za svou nezávislost společenskou a kritickou platiti těžkým hmotným strádáním. Obávaný a osamělý tehdy kritik F. X. Šalda, stojící v úporném boji proti Vrchlickému, obohatil naše literární poznání prvky, jaké nám nedovedl dáti ani Vrchlický, ani Masaryk, s nimiž se sdílel o světový rozhled; ukazoval k bytostnému významu poesie a umění v společnosti; osvětlil nám podstatu tvůrčího básnického činu a tajemství jeho organičnosti; poučil nás především, že pravý poměr k literatuře není ani trpně rozkošnické vnímání její formy, ani slepé následování její myšlenkové náplně, nýbrž uvědomělý, odůvodněný, metodicky založený soud. V něm vedle básnického vykladače literatury Jaroslava Vrchlického a vedle jejího filosofického interpreta Masaryka poznali jsme jejího kritického soudce. Toto poznání nebylo bez osobní bolesti a přineslo nejedno zklamání v praxi, kdy kritika se svému velkému představiteli často měnila v něco zcela jiného než v pathos a inspiraci. Vzpomínám také na tohoto učitele své vědecké a literární mladosti vděčně.

VI.

Projev Arne Nováka ke studentstvu při instalační přednášce rektorské dne 12. ledna 1939.

Občané akademičtí, mladí přátelé!

Předvedl jsem Vám právě v rektorské přednášce trojí intelektuální typ, kterým se na vrcholu své vzdělanosti lidstvo může zmocňovati podstaty literatury: typ básníka, typ filosofa, typ kritika. Ale tento trojí typ po mém soudu znamená ještě více. Jsou to navzájem se doplňující možnosti, jak se stavěti ke kultuře a životu vůbec: řešení estetické, řešení sociálně mravní, řešení kritické. Teprve jejich syntesou dostane se dokonalého zaokrouhlení a žádoucího ucelení tomu, co podle básníkůvých slov jest nejvyšším štěstím pozemšťanů: lidské osobnosti.

Posláním učebných let na universitě není jen hromadění vědomostí, nauková průprava pro praktický život, poznání vědeckých metod a last not least příprava ke zkouškám akademickým. To všechno jsou pouhé složky úkolu vyššího, vývoje a výchovy individuality. V naší krušné době jest tato úloha značně ztížena. Nejsou to jen totalitní státy, které chtějí osobnost jednotlivcovu usměrniti v názorech i v činech, ve smýšlení i v rozhodování, v užívání statků jak hmotných, tak duševních. Svoboda myšlení a jednání jest pouhým heslem, které bez rozpaků odvrhne diktát zájmů třídních nebo nacionálních. Lidstvo přestalo státi o svobodu a zatažilo především po autoritě, jsouc ochotno přiznati jí i právo násilí ať nekrvavého, ať krvavého. A přece již svatý Augustin pronesl velké slovo, které kdysi citoval mladý Vrchlický: *Veritas filia temporis non auctoritatis*.

Obracím se k Vám, občané akademičtí, z tohoto místa, nad nímž právě letos zobrazila mistrovská ruka malířova hluboký mythos o Prometheovi, přinášejícím lidstvu blahodárný a kulturotvorný oheň: Zachovejte si, prosím, svobodu ducha, která jest božskou jiskrou Prometheovou! Uživejte tohoto plamene k tomu, abyste se stali skutečnými osobnostmi, občany s pravým sociálním cítěním, vzdělanci s živým smyslem pro krásu, intelektuály se schopností a odvahou kritického soudu, jenž se nedá usměrniti, nedá znásilniti!

A dovolte mně ještě jednu prosbu stejné časovou jako naléhavou: Neopouštějte a nezrazujte nikdy posvátnou víru v *poslání a úkol vzdělanstva!* Synthesou principu antického a křesťanského vznikla a zmohutněla ve středověku, ale byla zachovávána ještě renesancí a za osvícenství zásada: všechna moc pochází z ducha; vzdělanci byli jejími strážci a to jim zaručovalo vůdčí místo v organizaci světa: služebníci Ducha byli skutečně solí země a moc inteligence byla uznávána a oceňována. Avšak sekularisací a laicisací vzdělanstva nadešla nejprve etatisace kultury a vzdělanci ve funkci úředníků, důstojníků, učitelů a kněží, ale i spisovatelů, vědců a umělců: jali se přísluhovati zájmům státním. V revolučním věku demokratickým nastal malý přesun. Z plnosti revolučního sebevědomí pronesena, přijata a i do ústav vtělena nauka formulovaná úplně v neprospěch vzdělanstva: všechna moc pochází z lidu. A tu jali se vzdělanci dávatí své vědomosti, schopnosti a podněty k dispozici lidu, přestali udávati směr, z vůdců se stali vedenými a stavše se výkonnými nástroji skupin, stran a stavů, poklesli k úplné bezvýznamnosti. Toť zrada vzdělanců, o níž mluví francouzský myslitel a pod kterou trpíme všichni. Nespoupracujte, prosím, na ní; rozpomeňte se na vůdcovské postavení inteligence! Vyzbrojení citlivým sociálním svědomím, buďte opět vůdci lidu, ne jeho nástroji, a se vznešeným posláním přijímejte plnou odpovědnost!

Český národ, svatováclavský stát, Československá republika potřebovaly vždycky vedle dělných rukou také myslivých hlav a planoucích srdcí, potřebuje jich stonásobně po velké loňské katastrofě naší vlasti, kdy jsme byli připraveni i o historické právo státní a hranice jím dané i o přirozené právo svého jazyka a své národnosti. Věříme, že z vůle dějinné spravedlnosti získáme jednou obé zpět, ale nesmíme na to čekati fatalisticky se založenýma rukama a s lhostejnými srdci. Bez falešného optimismu, který nám tolik ublížil v době právě minulé, naopak s vydatnou měrou kritičnosti vlastní pravé inteligenci podívejme se skutečnosti do očí a přistupme k dílu budovatelskému. Na vzdělancích záleží, aby osnovali stavební plány, aby přemýšleli o nevhodnějších cestách k jejich realizaci, aby prováděli kontrolu, a níž budou mít právo teprve tehdy, budou-li sami mravní a bezúhonní. Lid, pokud není zfanatisován, čeká na jejich vůdcovství a poddá se mu ochotněji než se dnes zdá: spása ve vás, mladí přátelé!

Vaše léta universitní jsou k tomu všemu průpravou: využijte jich co nejúčelněji a nejplněji, aby naše Alma Mater Brunensis Masarykiana byla skutečně přípravným ohniskem znovubudování naší republiky a obrození našeho milovaného českého národa!

Občané akademičtí!

Čtoucím pozdrav!

Přítomné závažné události dotkly se hluboce našeho citu a svědomí, ale nemohly otrástit naší vůli, abychom ze všech sil pracovali pro duchovní kulturu a pro náležitou vědeckou přípravu k ní.

Proto rektor university se zástupci všech fakult a v úplné shodě s ostatními školami, úřady atd. vyhláší rozhodnutí a odhodlání celé university pokračovati nerušeně a bez přestávky v pravidelném provozu universitním. Jako dosud budou se konati přednášky, seminární cvičení, práce ve vědeckých ústavech a na klinikách a také v státních zkouškách, v rigorosech a promócích nenastane žádná změna.

Žádám Vás, abyste se tomuto studiu a vůbec akademické činnosti věnovali nadále se vši horlivostí.

Naději se, že také tentokrát vzdělaní občané akademičtí budou uvědomělé občanstvo české předcházeti světlým příkladem naprosté kázně a mužné hrdosti, která se ničím a nikým nedá provokovati.

Zvláště Vás žádám, abyste se k říšskému vojsku německému na naší půdě chovali s krajní loyálností a důstojností. Setrvejte doma při soustředěném studiu a ve vážném přemýšlení o tom, jak budoucnost, snad nedaleká, dá nám v českém Brně nadějnou jistotu, o které mluví básník:

Vytrvat, žít a růst na svém!

Spoléhám na Vás a děkuji Vám napřed za důstojné chování, hodné opravdových vzdělanců a osvícených Čechů, jaké jste tolikrát osvědčili v nynější těžké době národních zkoušek.

Doporučuji Vám k následování hluboké heslo velkého vlastence pobělohorského:

In silentio ac spe fortitudo mea.

Dáno v Brně dne 15. března 1939.

ARNE NOVÁK v. r.,
t. č. rektor.

L. S.

*Rektorát Masarykovy university
v Brně.*

OBSAH

XX. ročenky Masarykovy university v Brně 1938/39-1945/46.

	Strana
I. Seznam rektorů	5
II. Vyhláška rektora prof. PhDr. Josefa Podpěry ke studentům 20. května 1938	7
III. Provolání rektora prof. PhDr. Arne Nováka ke studentstvu 13. října 1938 (ve dnech obsazování pohraničí v důsledku dohody v Mnichově)	9
IV. Provolání téhož rektora ke studentstvu 14. listopadu 1938 a 13. března 1939	11
V. Instalační přednáška rektorská Arne Nováka: Jaroslav Vrchlický jako básnický a kritický vykladač literatury	13
VI. Projev téhož rektora ke studentstvu při instalační přednášce	21
VII. Provolání téhož rektora ke studentstvu 15. března 1939	23
VIII. Provolání prorektora prof. dr. Josefa Podpěry 26. října 1939	25
IX. Tryzna na paměť obětí Masarykovy university za okupace	27
X. Řeč prof. PhDr. I. A. Bláhy při tryzně za zahynulé členy Masarykovy university v době nesvobody	33
XI. Zápis o volbě rektora prof. dr. Václava Neumanna	39
XII. Řeč děkana prof. dr. J. L. Fischera při zahájení přednášek na filosofické fakultě.	47
XIII. Inaugurační zpráva prorektora prof. dr. Františka Novotného o činnosti university za léta 1939—1945	57

XIV. Inaugurační přednáška prof. dra Václava Neumanna: Ilja Mečnikov, reformátor lékařství . .	73
XV. Prof. dr Rudolf Urbánek: František Palacký . .	91
XVI. Přehled disertací podaných na fakultě filosofické a přírodovědecké v roce 1945	105
XVII. Kounicovy studentské koleje a Sušilova kolej v Brně	111
XVIII. Počet posluchačů a doktorských promocií od založení Masarykovy university	117

RES

quae XX. libro annali universitatis Masarykianae
Brunensis (1938/39-1945/46) continentur.

	Pagina
I. Album rectorum	5
II. Edictum rectoris PhDr. Iosephi Podpěra universitatis scholaribus d. 20. V. 1938 propositum	7
III. Alloquium quod rector PhDr. Arne Novák scholaribus universitatis d. 13. X. 1938 (quibus diebus confinia reipublicae Bohemoslovenicae secundum pactionem Monacensem occupabantur) scriptum proposuit	9
IV. Alloquia eiusdem rectoris scholaribus universitatis d. 14. XI. 1938 et 13. III. 1939 edita	11
V. Oratio inauguralis quam rector PhDr. Arne Novák habuit: „De Jaroslao Vrchlický poetico atque critico litterarum interprete“	13
VI. Cohortatio qua idem rector in oratione sua inaugurali universitatis scholares appellavit	21
VII. Alloquium eiusdem rectoris scholaribus universitatis d. 15. III. 1939 propositum	23
VIII. Edictum prorectoris Iosephi Podpěra d. 26. X. 1939 propositum	25
IX. Sollemnis commemoratio sodalium quibus universitas Masarykiana servitutis tempore orbata est	27
X. Oratio quam professor PhDr. Innocentius A. Bláha in sollemni commemoratione sodalium universitatis Masarykianae servitutis tempore vitae ereptorum habuit	33
XI. Electio rectoris MUDr. Venceslai Neumann in actis consignata	39
XII. Oratio qua decanus PhDr. Iosephus L. Fischer lecti- ones facultatis philosophicae exorsus est	47

- XIII. Inauguralis relatio prorektoris PhDr. Francisci Novotný de rebus universitatis inter annos 1939—1945 gestis
- XIV. Oratio inauguralis quam rector MUDr. Venceslaus Neumann habuit: „De Ilja Mečnikov, artis medicae reformatore“
- XV. Oratio professoris PhDr. Rudolphi Urbánek: „František Palacký“
- XVI. Index dissertationum in facultate philosophica et facultate rerum naturalium prolatarum
- XVII. De studentium domiciliis Brunensibus, quae „Kounicovy studentské koleje“ et „Sušilova kolej“ appellantur
- XVIII. Numerus studentium et in doctores promotorum ab universitate Masarykiana condita computatus

Ročenka Masarykovy university v Brně 1938/39 až 1945/46

Uspořádal a v 1200 exemplářích vydal rektorát Masarykovy university v Brně

Nákladem ministerstva školství a osvěty a Masarykovy university v Brně

Tiskem Brněnské tiskárny v Brně — 1947

Cena Kčs 40.—